

У 2014 році минає 130 років з дня народження видатних вчених, які працювали в ХНУМГ імені О.М. Бекетова. Не можливо залишати без уваги та пошани історію життєдіяльності цих значущих для розвитку Університету діячів.

Важливо не тільки пам'ятати досягнення вчених, але й знати які події на життєвому шляху спіткали і породжували нові ідеї, сприяли становленню їх як діячів науки.

Науково-технічний збірник «Комунальне господарство міст» продовжує рубрику «Славетні ювілеї видатних вчених» з метою ознайомлення читачів з історією закладу.

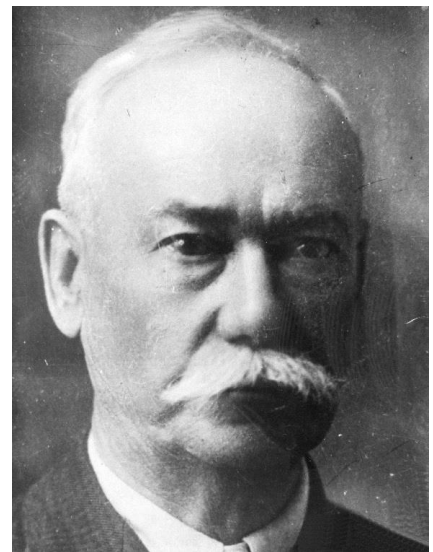
Яхонтов Ілля Олексійович

Народився 1874 року у с. Борки Рязанської губернії - помер 1956 року

Професор кафедри лісокористування Ново-Олександрійського інституту сільського господарства та лісівництва (нині Харківський національний аграрний університет).

Професор паркобудівельного факультету

Доктор сільськогосподарських наук

Протягом передвоєнного десятиріччя у Харкові спочатку при Харківському художньому інституті, а з 1934 р. – при Харківському інституті комунального будівництва працював факультет садово-паркової архітектури. Це був перший вузівський факультет такого профілю в Україні, тому організаторам його створення довелося докласти чималих зусиль для забезпечення гідної навчальної бази та налагодження учбового процесу. Для викладання на цьому факультеті та у підпорядкованому ХІКГ Харківському технікумі зеленого будівництва був запрошений, зокрема, авторитетний знавець справи дереворозведення доктор сільськогосподарських наук, професор Ілля Олексійович Яхонтов.

Народився Ілля Олексійович у 1874 році у селі Борки Рязанської губернії в родині сільського вчителя. Після закінчення середньої школи у м. Тамбові він три роки за прикладом батька вчителював у початковій народній школі. А в 1900 р. став студентом Ново-Олександрійського інституту сільського господарства та лісівництва біля польського міста Любліна (нині Харківський національний аграрний університет). Йому пощастило

навчатися у цьому найстарішому сільськогосподарському вищому навчальному закладі Російської імперії безпосередньо після проведених там реформ В.В. Докучаєва. Отже, після чотирьох років навчання він отримав звання вченого лісівника першого розряду, який дорівнював університетському диплому.

Красномовним підтвердженням його успіхів стало запрошення випускника на посаду асистента. Одночасно молодий вчений досліджував питання догляду за сосновим підростом та вивчав технічні властивості соснової деревини на дослідній дачі «Руда», яка належала інституту. Результатом стали його перші опубліковані роботи. Початком розробки І.О. Яхонтовим питань агролісомеліорації стала його стаття «Укрепление песков и оврагов», що була розміщена в журналі «Хозяйство», № 2 за 1908 р.

У 1913 р. І.О. Яхонтов був відряджений на 3 місяці до Німеччини (Еберсвальд) та до Австрії (Маріабрунн) для вивчення новітніх методів дослідження технічних властивостей деревини та ознайомлення з лісовим господарством країн Центральної Європи. У своїй практичній роботі напередодні Першої світової війни він займався устроєм лісів у польських губерніях, а також обстежував деякі ліси Вологодщини на предмет їх придатності для паперового виробництва. Результати дослідження технічних властивостей соснової деревини у лісах ряду російських губерній, проведених того часу Яхонтовим, лягли в основу опублікованої в «Трудах по лесному опытному делу в России». Вып. XLIX. – 1913 р. праці «Технические свойства сосновой древесины из лесов Люблинской, Варшавской, Петровской губерний»¹.

Аби зберегти сільськогосподарський інститут від потрапляння у зону бойових дій, його на початку Першої світової війни було евакуйовано до Харкова. У 1919 р. Ілля Олексійович був обраний професором по кафедрі лісокористування на лісовому факультеті Воронежського сільськогосподарського інституту, де він працював до повернення у 1923 р. до Харкова на кафедру лісових культур ХСГІ.

На цій кафедрі на посаді професора Ілля Олексійович працював до 1930-го р. У 1920-і рр. професором був організований навчально-дослідний лісовий та плодовий розсадник та виконана робота з підсочки сосни у різних районах України, а також було закладено низку дослідів у Чугуєв-Бабчанському навчально-дослідному лісництві сільськогосподарського інституту. У 1927 р. І.О. Яхонтов очолив одну з секцій створеної того року при ХСГІ під керівництвом Г.М. Висоцького науково-дослідної кафедри

---

¹ Пятницкий С. С. Исторический очерк факультета лесоводства // 150 лет Харьковскому ордену Трудового Красного Знамени сельскохозяйственному институту имени В.В. Докучаева. – К., 1966. – С. 91.

лісознавства та лісівництва¹. У той же час дослідник проводив обстеження лісового насінневого господарства України як завідувач Контрольної насінневої станції.

У зв'язку із переводом лісового факультету ХСГІ у 1930-му році до Києва вчений протягом 4-х рр. обіймав посаду завідувача відділом лісового господарства у щойно організованому у Харкові Всесоюзному науково-дослідному інституті лісового господарства та агролісомеліорації.

У 1935 р. І.О. Яхонтов прийшов на педагогічну роботу до Харківського інституту комунального господарства, де читав студентам паркобудівельного факультету курс лекцій з деревництва. Для студентів він і написав підручник «Деревництво», що був виданий ХІКБ у 1937 році.

Підручник з деревництва І.О. Яхонтова, виданий Харківським інститутом комунального будівництва у 1937 р.

Книгу цю можна характеризувати як новаторську, бо доти жоден викладач цієї дисципліни не ставив собі за мету навчити молодих паркобудівників вирощуванню саме декоративних деревних рослин. Видана невеликим накладом, ця книга, фактично, започаткувала нову галузь науки про розведення дерев, яка згодом була блискуче розвинена у капітальних працях О.І. Колеснікова «Декоративные формы древесных пород» та «Декоративная дендрология». Також наявність зображення І.О. Яхонтова на фотографії 4-го випуску Харківського технікуму зеленого будівництва, зроблений у 1935 р., свідчить про його співпрацю з цим навчальним закладом протягом 1930-х рр.

Професор І.О. Яхонтов серед випускників Харківського технікуму зеленого будівництва 1935 р.

У другій половині 1930-х рр. професор працював у Воронежському лісовому та Білоруському лісотехнічному інститутах, водночас проводячи у цих регіонах дослідження проблем інтродукції нових деревних порід. За матеріалами цих дослідів у Білоруському науково-дослідному інституті лісового господарства та агролісомеліорації у 1939 р. була підготовлена його наукова праця «Опыты по выращиванию бархата амурского и лиственницы сибирской в Жорновском лесхозе»².

17 березня 1937 р. рішенням ВАК при Комітеті вищої школи в Москві І.О. Яхонтову було присуджено учений ступінь доктора сільськогосподарських наук без захисту дисертації і він був затверджений в ученому званні професора по кафедрі «лісова технологія дерева та лісівництво»³. У 1938 р. за успіхи у навчальній та науковій роботі в

¹ Там само, с. 99.

² Архів ХНАУ, оп. 1, кн. 3, спр. 18, арк. 39.

³ Там само, арк. 45.

Білоруському лісотехнічному інституті він був нагороджений нагрудним знаком «Почётному работнику лесной промышленности».

Під час німецько-фашистської окупації Харкова вчений працював на посаді професора у Харківському сільськогосподарському інституті, де у ті трагічні часи діяла «Школа агрономів»¹. Після звільнення Харкова і відновлення роботи ХСГІ професор продовжив у ньому свою педагогічну діяльність на посаді завідувача кафедри плодівництва та агролісомеліорації. Свої практичні наробітки у 1946 р. він узагальнив у статті «Способы восстановления колхозных лесов и полезащитных полос, расстроенных военными действиями»².

23 січня 1945 р. Вчена рада ХСГІ прийняла рішення про відновлення діяльності лісового факультету. У 1946 р. було проведено перший повоєнний набір студентів-лісівників³. 15 серпня 1947 р. наказом по Міністерству вищої освіти СРСР І.О. Яхонтова було призначено завідувачем кафедри агролісомеліорації та сільськогосподарської меліорації⁴. Цю кафедру він очолював до 1952 р.⁵.

Перші важкі кроки з відновлення роботи УкрНДІЛГА у звільненому Харкові здійснював 1943 – 44 рр. на посаді директора інституту також Ілля Олексійович.⁶ Від 1945 р. він завідував там сектором лісорозведення. Протягом трьох років (1945 – 1947) професор обслідував лісництва в 11 лісгоспах України і описав близько 70 пунктів. На підставі зібраних матеріалів ним була складена схема типів культур, яка після обговорення на Харківській конференції українських лісництва та Лісового управління була надана Міністерству лісового господарства та призначена для керування у лісництвах⁷.

За проектом І.О. Яхонтова у перше повоєнне п'ятиріччя було проведено внутрішньогосподарське землевпорядкування навчгоспу «Комуніст» ХСГІ ім. В.В. Докучаєва у Харківському районі Харківської області та створена система полезахисних лісосмуг на всій площі землекористування цього господарства⁸. Окрім питань відновлення пошкоджених війною лісів, Ілля

---

¹ Там само, арк. 44.

² Там само, арк. 40.

³ Пятницький С. С., згадана праця, с. 100.

⁴ Архів ХНАУ, оп. 1, кн. 3, спр. 18, арк. 28.

⁵ Пятницький С. С., згадана праця, с. 100.

⁶ УкрНДІЛГА. – Х.: 2005. – С. 15.

⁷ Архів ХНАУ, оп. 1, кн. 3, спр. 18, арк. 35.

⁸ Яхонтов Ілля Олексійович. 1874 – 1957 // Педагоги-вчені Харківського державного аграрного університету ім. В. В. Докучаєва: Біографічний довідник / Упорядник Р. І. Киричок. – Х., 2001. – С. 132.

Олексійович у ці роки розробляв проблеми відродження зеленого вбрання м. Харкова.¹

Треба згадати його співпрацю з Харківською науковою бібліотекою НКЗ (нині Державна наукова сільськогосподарська бібліотека Національної академії аграрних наук України), для наукових збірок якої Ілля Олексійович як знавець 5-и іноземних мов редагував переклади статей з лісової справи закордонних авторів.

Скільки вистачало сили літній професор не припиняв педагогічної та дослідницької праці. Читав курси «Лісові культури» та «Агролісомеліорація» студентам лісового та агрономічного факультетів ХСГІ. Очолюючи кафедру агролісомеліорації та сільськогосподарської меліорації, він активізував роботу студентського наукового товариства. Очолювана ним кафедра була дуже популярна серед студентів, які вважали за честь писати на ній дипломні роботи.

За час науково-педагогічної діяльності І.О. Яхонтовим написано понад 40 наукових та науково-методичних праць, підготовлено 10 кандидатів наук. Ілля Олексійович залишив помітний слід в історії лісової справи та паркобудування. Невтомний трудівник пішов з життя у 1956 р. (за іншим джерелом – у 1957 р.).

---

*За матеріалами
Музею історії ХНУМГ імені О.М. Бекетова*

---

¹ Архів ХНАУ, оп. 1, кн. 3, спр. 18, арк. 36.